

УДК 658.631

Скрипчук П. М., д.е.н., професор (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **Судук О. Ю., к.с.-г.н., доцент** (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

В статті обґрунтовано основні інструменти розвитку екологічного управління. Розглянуто поняття стійкості підприємства з позиції ефективності бізнесу. Проаналізовано пріоритети та стимули підвищення рівня екологічного управління на підприємстві. Констатовано значимість для господарюючих суб'єктів екологічної та соціо-економічної репутації. Обґрунтовано принципи екологічного партнерства.

Ключові слова: збалансоване природокористування, екологічне управління, соціальна звітність, екологічна стійкість, прозорість.

Розробка національної стратегії економічного зростання передбачає посилення уваги до захисту навколишнього середовища та раціонального природокористування. Вдосконалення природоохоронної діяльності потребує підвищення ефективності екологічного управління, яке є важливою складовою економічного механізму управління підприємством. Екологічне управління представляє собою процес розробки і реалізації стратегічних і тактичних рішень, спрямованих на раціональне використання та охорону навколишнього природного середовища підприємствами.

Актуальність дослідження проблеми вдосконалення структури та характеру функціонування системи екологічного управління обумовлена об'єктивними потребами наукового обґрунтування і супроводження процесу трансформації діючих і створення нових організаційних структур управління, спроможних ефективно функціонувати в умовах ринкового середовища та демократизації усіх сфер суспільного життя, в умовах глобалізації. Це вимагає не тільки подальшого розвитку теорії управління, але й чіткого визначення її предметного поля для вироблення теоретико-методологічної бази досліджень, спрямованих на підвищення ефективності організаційної взаємодії в системі екологічного управління. Екологічне управління виступає засобом гармонізації відносин суспільства і природи в контексті глобальних тенденцій екологізації життєдіяльності людства, реалізації

практичних дій на шляху до екологічно збалансованого господарювання [1; 2].

Тому в процесі здійснення екологічного управління державою слід урахувати як об'єктивні процеси самоуправління в природі, так і необхідність цілеспрямованого управління навколишнім середовищем в інтересах суспільства.

Основні питання екологічного управління, економічні та соціальні аспекти його формування та реалізації висвітлені в працях зарубіжних учених Fernandez-Feijoo B., Romero S., Ruiz S., Hahn R., Kuhnen M., Patchell J., Hayter R., Hanson C., Ranganathan J., Perera A., Pino S., Delmas M., Etzion D., Gao J., Bansal P., Tomo O., а також вітчизняних науковців Галушкіної Т., Данилишина Б., Боголюбова С., Зуєва В., Дорогунцова С., Шевчука В., Синякевича І., Шемшученка Ю., Хлобистова Є., Гринів Л., Веклич О., Теліженка О. та ін. [1; 2; 3; 10; 11]. Незважаючи на теоретичні дослідження з цієї проблематики, необхідно зазначити, що більшість наукових праць висвітлює лише окремі складові елементи системи екологічного управління. Це стосується, зокрема, управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, управління природокористуванням, екологічної політики.

Метою статті є аналіз основних засад глобального екологічного управління в світі та обґрунтування пріоритетних напрямків його подальшого розвитку.

Впливовість транснаціональних корпорацій (ТНК) проявляється в глобальних масштабах (доходи 100 найбільших корпорацій складають близько 40% світових) і на відміну від доходів країн, вплив їхньої діяльності на навколишнє природне середовище (НПС) може бути катастрофічним. Так, наприклад, Walmart Stores Inc. має річний обсяг продажів вищий ніж валовий внутрішній продукт 25 країн, а число її співробітників перевищує число населення майже у 100 країнах світу [3]. Практика ТНК щодо світової торгівлі, добробуту людей і впливу на НПС давно використовується в якості інструменту глобального розвитку. Світова економіка орієнтується на ці компанії через значний вплив на НПС та високий рівень прозорості. Крім того, ТНК є організаціями, які мають можливість виділяти значні ресурси на дослідження, що направлені на стійкий розвиток як підприємства, так регіону і держави в цілому.

Опитування корпоративних представників в 17 секторах економіки виявили, що в найближчі 3-5 років у більшій половині підприємств прогнозуватиметься посилення кореляційного зв'язку між нестачею природних ресурсів та результативністю діяльності підприємства [4]. Отже, існує пряма залежність між екологічною стійкістю

та ефективністю бізнесу, про що свідчать заяви керівників провідних підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Заяви генеральних директорів провідних компаній щодо сутності екологічної стійкості підприємства [4]

Представник	Стійкість для корпоративного бізнесу	Сектор
Мег Уйтмен, директор Hewlett Packard	«Забезпечення 20% скорочення викидів вуглецю допоможе знизити експлуатаційні витрати та енергетичний ризик, що сформує переваги бізнесу. Це не просто сформовані цінності, це ефективний бізнес»	Інформація Технологія
Пол Полман, директор Unilever	«Підприємства, які дбають як за громадян, так і за навколишнє середовище будуть процвітати в перспективі. Нам потрібно побудувати нові бізнес-моделі, які дозволять відповідально, рівноправно зростати без негативного впливу на навколишнє середовище»	Споживчі товари
Майкл Дж. Уорд, директор CSX Corp	«Ми розуміємо, що успішний бізнес вимагає просування безпеки, захисту навколишнього середовища та взаємодії з місцевими громадами»	Транспорт
Мухтар Кент, директор Кока-Кола	«У світі, де населення зростає, де природні ресурси піддаються стресу, де громади змушені більше виробляти і менше споживати, і там, де очікується зростання кількості споживачів, стійкість є основою виживання»	Напої Виробник / роздрібний продавець
Майк Паркер, директор, Nike	«Ми бачимо стійкість як соціальну, так і екологічну як прогресивний шлях до інновацій та ключовий елемент стратегії зростання»	Одяг/ взуття
Х'ю Грант, директор Monsanto	«Стабільність є основою для глобального сільського господарства та його успіху як сьогодні, так і в майбутньому... Сталість – це серце нашого бізнесу. Без різниці з ким ми співпрацюємо, з фермерами чи громадами в усьому світі – це основа для глобальних операцій і пріоритет управління бізнесом на кожен день»	Сільське господарство
Сем Уолш, директор Rio Tinto	«Сталий розвиток є основою нашої бізнес-стратегії та інтегрований у все, що ми робимо...»	Видобувна галузь

Враховуючи всі глобальні виклики людства та екологічні проблеми більшість генеральних директорів публічно визнали успіх не

просто як швидку фіксацію прибутку, а з врахуванням всіх можливих ризиків погіршення стану навколишнього середовища. Тому основним пріоритетом підвищення рівня екологічного управління підприємством є формування соціальної звітності з корпоративної стійкості, яка містить інформацію про екологічні показники компанії. Корпоративна соціальна звітність готується для всіх стейкхолдерів (споживачів, партнерів, громади, НПС та ін.), на вимогу інвесторів, з метою врахування всіх можливих матеріальних ризиків від порушення ланцюга харчування. Також звітність зі стійкості є інструментом формування нової національної політики щодо розкриття нефінансової інформації підприємствами [4].

Компанії часто звинувачують у недостовірності даних та спотворенні власних екологічних характеристик. Спостерігається також величезна непослідовність серед показників екологічної ефективності. Якщо такий хаос триватиме і надалі, то інвестори можуть втратити інтерес до можливості рейтингування компаній на основі екологічної ефективності [5]. На їх думку, екосистемні компанії є більш конкурентоздатними за рахунок кращого розуміння і можливості передбачення матеріально-соціальних ризиків та причин їх виникнення.

Сьогодні основна увага бізнесу та освіти зосереджена саме на систематизації основних екологічних показників підприємства. Зокрема, екологічна стійкість часто згадується в якості основного компонента успішного бізнесу і більшість корпорацій користуються саме цим показником. Дійсно, дослідження, проведені McKinsey Global Survey у 2014 року, показують, що 36% керівників (n=2632) розглядають екологічну стійкість як один з трьох основних пріоритетів, і 13% – як пріоритет номер один [6].

Крім того, провідні бізнес-школи світу намагаються навчити студентів розуміти і управляти цими показниками, зокрема екологічною стійкістю як на рівні підприємства, так і на рівні регіону або держави в цілому. Сьогодні дев'ятнадцять з 20 магістерських програм ділового адміністрування (МВА) пропонують курси та концентрують увагу саме на екологічних проблемах або соціальній відповідальності бізнесу. Також на базі навчальних закладів діють лабораторії, які займаються проведенням наукових досліджень щодо забезпечення та підвищення рівня стійкості компанії (табл. 2).

Таблиця 2

Топ-10 американських бізнес-шкіл щодо ступеня стабільності за рейтингом MBA50.com

Бізнес-школа	Ранг у 2013 році	Програми, спеціалізації, курсові роботи, пов'язані зі стійкістю
Harvard	1	Гарвардська школа бізнесу та навколишнього середовища в Гарвардській школі; наявні курси першого року на екологічно важливі теми
Stanford	2	Подвійний магістр наук у галузі навколишнього середовища та ресурсів / MBA
Chicago (Booth)	3	Відсутній перелік курсових робіт за тематикою стійкості, але існує професійна група, яка займається вивченням механізмів взаємодії з навколишнім середовищем
Pennsylvania (Wharton)	4	Курси з бізнесу та сталого розвитку через ініціативу "Global Environmental" під керівництвом Wharton
Northwestern (Kellogg)	5	Програма соціального підприємництва MBA, що включає курси з питань сталого розвитку
Dartmouth (Tuck)	6	Курси MBA з питань етики та соціальної відповідальності, включаючи теми сталого розвитку
MIT (Sloan)	7	Теми сталого розвитку в основній навчальній програмі MBA. Є бізнес-лабораторія, яка займається проблемами стійкості бізнесу
Columbia	8	Програма соціального підприємництва через бізнес-школу пропонує курси з корпоративної соціальної відповідальності та стійкості бізнесу
University of California, Berkeley (Haas)	9	MBA з спеціалізацією у сфері корпоративної соціальної відповідальності та енергетичних / чистих технологій
Duke (Fuqua)	10	Концентрація MBA в енергетиці та навколишньому середовищі

* MBA ranking drawn from MBA50.com (October 15, 2013). www.mba50.com/mba50-com-premiership-2013-u-s-b-school-ranking-of-rankings/

У той же час бізнес-лідери формують та оприлюднюють соціальну нефінансову звітність, тим самим позиціонуючи себе як екологічних лідерів. Екологи стверджують, що майбутнє збереження навколишнього середовища стає стандартом ділової практики. Майже всі великі компанії розробили інструменти його збереження.

Ще одним важливим стимулом для екологічного партнерства бізнесу є формування стійких ділових коаліцій. Ці коаліції являють

собою об'єднання компаній, з метою перевірки стану навколишнього середовища, розробки інструментарію оцінки складових НПС, обміну передовим досвідом, і розвитку промислових орієнтирів. Наприклад, Всесвітня рада підприємців зі сталого розвитку (WBCSD) проводить тематичні дослідження методів оцінки екосистемних послуг і готує керівництво щодо інструментарію прийняття рішень з урахуванням глобальних викликів в умовах зміни клімату [7]. Консорціум стійкості (TSC) об'єднує компанії з різних секторів, університети та неурядові організації для розробки наукових заходів щодо вивчення впливу конкретних продуктів на НПС. Ці консорціуми представляють підприємства глобального впливу (сукупний дохід членів TSC складає понад 2,4 трлн \$, а учасників WBCSD – більше 7 трлн \$) [8].

Професійному росту фірми сприяє кількісна оцінка екологічних показників, яка відображає актуальність стійкості бізнесу. Наприклад, інвестиційна компанія RobecoSAM проводить щорічну оцінку стійкості більш ніж 2000 найбільших компаній за індексом Доу-Джонса та ін. індексами. Результати оцінки служать основою для рейтингування за показниками Dow Jones Sustainability (DJSI), що свідчить про престиж та репутацію компанії.

Стійкий попит на проведення наукових досліджень стійкості формують власники активів та інституційні інвестори. Ця тенденція знаходить своє відображення в значній кількості фінансових установ, що приєдналися до Глобального Договору ООН щодо відповідальних Інвестицій (PRI), які зобов'язані включити екологічні, соціальні та дані управління в аналіз інвестицій (ESG) і враховувати при прийнятті управлінських рішень. Обсяг PRI має визначальний вплив: підписавши Глобальний Договір компанії мають можливість керувати понад 34 трлн \$, що становить близько 15% глобальних інвестиційних активів [9]. В рамках США, 10% (2700000000000\$) активів інвестуються з позиції соціальної та екологічної відповідальності [5].

Мотивацією до підвищення рівня корпоративної стійкості є бажання поліпшити імідж компанії. На нематеріальні активи, такі як якість управління і репутація в даний час припадає 80% від ринкової вартості середньої американської компанії, в порівнянні з лише 17% в 1975 році [10]. Крім того, підприємства, які відповідально ставляться до НПС є більш привабливими для залучення перспективних співробітників.

Численні дослідження стверджують, що нездатність вирішити екологічні питання буде негативно впливати на ефективність бізнесу. Зокрема, міжурядова група експертів на основі кількісної національної кліматичної оцінки для США стверджує, що наслідки кліма-

тичних тенденцій мають значний вплив на економіку США [11]. Інші дослідження відзначають важливість кількісної оцінки таких екологічних послуг, як використання біорізноманіття і водних ресурсів для бізнесу. З наведених прикладів напрошується висновок про домінуючу роль розумного управління НПС. Корпорації розуміють, що ефективність діяльності та їх процвітання безпосередньо залежать від природи і функціонування екосистем.

Деякі емпіричні дослідження свідчать про спільну позитивну кореляцію між заходами корпоративної екологічної та соціальної відповідальності та довгостроковою фінансовою ефективністю компанії. Однією з проблем щодо ув'язки фінансових показників і продуктивності навколишнього середовища є відсутність простих методик оцінки НПС, що спричиняє розбіжність результатів різних заходів. Крім того, може існувати суттєве запізнення між «хорошою поведінкою» і визначенням нею рівня зростання репутації компанії.

Обмеженість та недосконалість інструментарію існуючих вимірювань та невідповідність соціальної нефінансової звітності є суттєвою перешкодою до формування стійкого НПС. Десятки інструментів оцінки впливу на НПС, які розроблені неурядовими організаціями та бізнес-коаліціями, різняться переліком показників. В результаті, інвестори і рейтингові агентства стійкість НПС оцінюють за даними ESG у звітах.

Поточні стандарти звітності не заспокоїли критиків. Наприклад, Глобальна ініціатива зі звітності (GRI), яка є однією з найбільш використовуваних форм нефінансової звітності, викликає сумніви через те, що екологічні показники визначаються за рівнем прозорості (наявності інформації), а не за екологічною результативністю.

Загалом, звітність зі сталого розвитку часто являє собою докладний опис процесів, таких, як управління та дотримання певних вимог, але нехтує розкриттям повного впливу на навколишнє середовище [5]. У результаті компанія, як правило, повідомляє результати оцінки господарської діяльності і позитивні зміни в НПС [5], але рідко показує зв'язок між розкриттям інформації та діями, які призводять до погіршення стану.

Крім того, компанії, які лідирують за рейтингами стійкості часто користуються власними даними і конфіденційними моделями, щоб визначити атрибути фінансової цінності екосистем. У результаті інвесторам, як правило, не вистачає впевненості у достовірності і правдивості суб'єктивної оцінки стійкості компанії [5].

Концепція сталого розвитку висуває нові вимоги, як у цілому у сфері управління, так і у сфері екологічного управління. У цьому контексті суттєвим є те, що комплекс традиційних цілей, властивих для

екологічного управління, доповнюється новими цілями, що стосуються гармонізації відносин бізнесу і природи. Однією з них є формування комплексу біотехнологічних виробництв та інноваційних проєктів, пов'язаних з переробкою місцевої сировини (в основному, відходи деревообробки), з транспортної та енергетичної інфраструктурою. Комплекс являє собою групу сусідніх взаємопов'язаних компаній і пов'язаних з ними організацій, що діють в сфері біотехнологій. Розробка та введення в експлуатацію актуальних і принципово нових біотехнологічних проєктів, екотехнопарків дасть можливість залучити додаткові інвестиції, в тому числі і іноземні, для покращення екологічного управління.

Оцінювання екологічних характеристик має передбачати збалансований об'єктивний підхід у вибраних галузях. Процес оцінювання екологічної стійкості сприяє безперервному вдосконаленню систем корпоративного екологічного управління. Тільки-но керівництво зрозуміє значущість екологічної стійкості, йому можуть знадобитися більш ефективні екологічні характеристики. Коли оцінки екологічних показників повністю інтегруються в загальну систему управління корпорації, можливості корпоративної ідентифікації розширяються. Корпорація може досягти певних результатів, демонструючи хороший рівень екологічної стійкості, контролюючи вплив своєї діяльності, продукції чи послуг на НПС. Тому оцінка екологічних характеристик є систематичним та ітеративним процесом, що допомагає керівництву переорієнтувати цілі й завдання на основі постійного вдосконалення своєї діяльності та підвищити ефективність системи корпоративного екологічного управління.

1. Веклич О. А. Эколого-экономические противоречия / О. А. Веклич. – К. : Наук. думка, 1991. – 144 с. **2.** Гринів Л. С. Екологічно збалансована економіка: проблеми теорії / Л. С. Гринів. – Львів : НТШ, 1997. – 240 с. **3.** Rothkopf D (February 27, 2012) Inside Power, Inc.: Taking stock of big business vs. government, Foreign Policy. Available at www.foreignpolicy.com/articles/2012/02/27/inside_big_power_inc. Accessed April 29, 2014. **4.** Ernst & Young LLP (EY) and GreenBiz Group (2013) Six Growing Trends in Corporate Sustainability (EY Publications, London). **5.** Delmas M. Blass V.D. (2010) Measuring corporate environmental performance: The trade-offs of sustainability ratings. *Bus Strategy Environ* 19(4):245–260. **6.** McKinsey and Company (2014) Global Survey Results: Sustainability's Strategic Worth (McKinsey Publications, New York). **7.** WBCSD and IUCN (2014) Biodiversity for Business: A Guide to Using Knowledge Products Delivered Through IUCN. Available at www.wbcspdpublications.org/viewReport.php?repID=517. Accessed July 23, 2014. **8.** State University and University of Arkansas (2013) About the Consortium. Available at www.sustainabilityconsortium.org/ who-

we-are/. Accessed April 10, 2014. **9.** Principles for Responsible Investment (PRI) Association (2013) PRI Fact Sheet. Available at www.unpri.org/news/pri-fact-sheet/. Accessed March 29, 2014. **10.** Tomo O. (2013) Intangible Asset Market Value. Available at www.oceantomo.com/productsandservices/investments/intangiblemarket-value. Accessed March 30, 2014. **11.** Gordon K. The Risky Business Project (2014) Risky Business: The Economic Risks of Climate Change in the United States. Available at riskybusiness.org/uploads/files/RiskyBusiness_Report_WEB_7_22_14.pdf. Accessed August 8, 2014.

Рецензент: д.т.н., професор Кожушко Л. Ф. (НУВГП)

Skrypchuk P. M., Doctor of Economics, Professor (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne), **Suduk O. Y., Candidate of Agricultural Sciences (Ph.D.), Associate Professor** (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

ANALYSIS OF THE WORLD EXPERIENCE IN IMPROVING THE EFFICIENCY OF GLOBAL ENVIRONMENTAL MANAGEMENT

Environmental management is an instrument of harmonizing the relations of society and nature in the context of global tendencies of human life ecologization, realization of practical actions on the way to environmental balanced management. The article aim is to analyze the main principles of global environmental management in the world and to substantiate the priority directions of its further development. The paper uses morphological and abstract logical methods of analysis and synthesis of scientific theories in ecological management, statistical method of forming the practical recommendations and substantiation of the proposed solutions. The scientific novelty of the research results is to substantiate the theoretical and practical prerequisites for increasing global management' level, by establishing the ecological partnership, forming the mandatory non-financial reporting, systematization of environmental indicators etc. The practical value of the work is in using the studies' results to implement the certain priorities and incentives of increasing the efficiency of environmental management' level, and ensure the improvement of the enterprise's competitiveness.

Keywords: balanced use of nature, environmental management, social reporting, environmental sustainability, transparency.

Скрипчук П. М., д.е.н., професор (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно),

Судук А. Ю., к.с.-г.н., доцент (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

АНАЛИЗ МИРОВОГО ОПЫТА ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ГЛОБАЛЬНОГО ЭКОЛОГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ

В статье обоснованы основные инструменты развития экологического управления. Рассмотрены понятия устойчивости предприятия с позиции эффективности бизнеса. Проанализированы приоритеты и стимулы повышения уровня экологического управления на предприятии. Констатирована значимость для хозяйствующих субъектов экологической и социоэкономической репутации. Обоснованы принципы экологического партнерства.

***Ключевые слова:* сбалансированное природопользование, экологическое управление, социальная отчетность, экологическая устойчивость, прозрачность.**
